

DALIA STAPONKUTĖ. APIE DIOGENUS IR INFLIACIJĄ

Visados galvoju, kad nieko paprastesnio ir aiškesnio už mirtį nėra, tačiau keli tragiški atvejai, su kuriais susidūriau savo spalvingoje kaip gyvenimas vertėjos praktikoje, paskatino mane pažvelgti į žmogaus mirties aplinkybes kitaip – ekonomiškai. Žodžio kilmė, pareinanti iš vienos logiškiausių ir erdviausių pasaulio kalbų – senosios graikų – leidžia man pasvarstyti apie *oikos* (namų) ir *nomos* (įstatymo) ryšį.

Štai gaunu žinią, kad Larnakos miesto, senovėje vadinto sarkofagu, morge keletą mėnesių guli „niekieno nepareikalautas“ Lietuvos piliečio, „darbo imigranto“, beje, mano vienmečio, lavonas. Gal kaip lietuvė žinau ką nors apie jo artimuosius? Gal galiu kuo nors padėti? Vyriškis neturėjo artimųjų, ir tai, regis, buvo viena priežasčių, kodėl jis pardavė namus Lietuvoje ir iškeliavo svetur. Įtariu, nelabai jam rūpėjo kelionės kryptis, nes atvykti į salą siekti „karjeros“ galima tik susilažinus su likimu. Morgo atsakingasis guodėsi kas rytą einęs į darbą sunkia širdimi: jo gyvenime staiga it priekaištas atsirado kūnas, kurio niekas nenori. Kūno niekas nenori... Persmelkė mintis ne tik apie mirusius, bet ir apie gyvuosius, kurių niekam nereikia. Visų užmirštas ir nereikalingas kūnas virsta ne tik priekaištu, skauduliu, bet ir keblia problema, ypač patekęs į morgą, užėmęs „brangų plotą“ ir pradėjęs gesti. Na taip, morguose – ledinis šaltis, tačiau Viduržemio saulė gali paversti niekais bet kokį šaldytuvą. Pagaliau jei ne ta arši saulė, ko gero, apie lavoną visi būtų ilgam užmiršę. Kai nerimo smarvė pro ligoninės sienas ėmė sunktis į žiniasklaidą, Kipro kontoros pradėjo vangiai kilnoti popierius, ieškoti darbdavio, tarsi tai būtų neaprepiama milijoninė Rusija, kur žmogų surasti prireikia keleto mėnesių... Apšepęs kaimo statybų valdytojas skėsčiojo rankomis, vartė juodas akis, savo darbininką pažinojo, tačiau išgirdęs apie jo mirtį nustebo. „Aš tų lenkų nebepriimu – jie girtuokliauja, – sako, – padirba dvi savaites ir dingsta.“ Mirusiojo dokumentų nerasta, ir darbdavys numykė, kad

juos, ko gero, bus pavogęs pakistaniecis, juk Europos pasai „trečiajame pasaulyje“ dabar itin vertingi... Kipro ir Lietuvos valstybės dėsė laidoti „x“ asmenį už savo lėšas, siųsdamos viena kitai tarptautinius aktus apie savo pareigas ir teises. Pagaliau vienam kipriečiui, nesenam repatriantui iš Amerikos, įgriso sekti gėdingą, dienraščių vyniojamą siužetą, ir jis atsiuntė į redakciją banko čekį su prierasu: „Nelaimingo lietuvio laidotuvėms“. Taurūs poelgiai kelia didžią pagarbą ne tik konkrečiam žmogui, bet pirmiausia jo kultūrai, ir kažin kodėl man dingtelėjo: „Taip galėjo pasielgti tik iš Amerikos emigravęs graikas...“

Prieš gerą šimtmetį, romantikų laikais, Edgardo Allano Poe plunksna būtų sukūrusi intriguojantį pasakojimą apie *incognito*, kuris išleido paskutinį kvapą „ne vietoje“ ir kurio mirties aplinkybės lieka mistiškos. Ši istorija būtų sukėtusi tam tikro socialinio sluoksnio skaitytojus, ir kuri laiką ore būtų tvyrojusi nuostaba. Mūsų laikai, infliacijos laikai, ypatingi tuo, kad socialinio sluoksnio, bendrijos ar instancijos, gebančios stebėtis, nėra. Atėjo individualaus ir laisvo pasirinkimo epocha, ir jei žmogus „pasirinko“ mirti svetur, tai – jo asmeninė problema. Jei „eilinis“ kiprietis iš žmogiško padorumo nutarė palaidoti svetimšalį už savo lėšas – toks taurumas nieko nestebina. Tai asmeninis sprendimas. Visuotinės vertybių kryžkelės, įvardintos kaip „finansinė krizė“, laikais net apie mirtį galvojame tarsi

apie asmeninį pasirinkimą. Gal nebeliko bendruomeninių jausmų, bendruomenės rūpinimosi mirusiais ir bendruomeninių laidojimo ritualų? Gal žmogus ne tik miršta vienas (sena tiesa), bet ir laidoja vienas? Ar laidojimas – kaip pradžia sielos kelionės, kurion išlydi gyvieji – prarado prasmę (ypač tuo atveju, jei mirtis ištiko nepažįstamąjį)? Ar tai reiškia, kad sykiu su mirtimi nuvertėjo ir egzistencinės kelionės sampratą? Jautrumas? „... Visuomenė, paliekanti mirštančiuosius mirti vienus – ligoninėse ir grioviuose, – iš esmės kerta savo šaknis...“ Būta tokios Alphonso Lingio pranašystės. Galbūt ji išsipildė, ir mes likome vieni. Netgi vieniši. Be bendruomenės. Akistatoje su savojo Aš sprendimais. Įtariu, kad visuotinės infliacijos laikais subrandintas ir užgrūdintas atskalūnas Aš ir yra opiausia mūsų, naujų Europos kraštų, problema. Aš – valdovas ir tarnas viename asmenyje, alfa ir omega, visko pradžia ir pabaiga. Laisvas, tačiau niekam nesvarbus Aš.

Išties įdomu, kodėl, sulaukę klausimo apie opiausią mūsų šalies problemą, mes pirmiausia pagalvojame ne apie save, ne apie savo šalies gyventojus, jų gyvenimo būdą ir istoriją, o apie nuasmenintus ir, regis, idealioje atskirtyje pakibusius reiškinius? Krizė, infliacija, užteršta aplinka, nusikaltimai, avarijos, ksenofobija, migracija, išnaudojimas... Neseniai vienas svečias pasiteiravo manęs apie aktualiausią temą mūsų kraštuose, ir pirmoji man dingtelėjusi mintis buvo „infliacija“. Keista, tačiau šis reiškinys atrodo susijęs ne tiek su ekonomikos negalavimu, kiek su pačia manimi, kaip nejauki nuojauta, kaip asmeninį gyvenimą sunkinanti aplinkybė. Visados žinojau, kad šalies ekonomika gali daryti įtaką asmeniniam gyvenimui, tačiau niekad nežinojau, ką daryti, kad būtų atvirksčiai – kad mano ir kiekvieno asmeninis gyvenimas kurtų šalies ekonomiką. Krizė ir infliacija plinta ten ir tada, kai niekas jai nesipriešina ir nekelia pavojaus, kai atsiranda aiškių mūsų inercijos požymių ir gyvybiškai būtina jėgų apykaita virsta vangiu judėjimu pasroviui, viena kryptimi.

Dienraščiuose šmėžuoja tai perspėjantis „...mūsų šalyje infliacija auga...“, tai guodžiantis „...mūsų šalyje infliacija valdoma...“, tačiau, nepaisant įvairių tikrovės atspalvių, reiškinys plinta, skverbdamasis net į intymiausias gyvenimo sritis kaip vėžys, kuris ilgai tūnojęs kūno užkaboriuose netikėtai pradeda rodyti ardomąją galią. Galime sakyti, kad infliacija valdoma, galime nuogausti, kad ji nevaldoma, esmė nuo šito nesikeis. Lietuvoje ji, kartais atrodo, sužvėrėja ir įgauna neįtikėtiną mastą, Kipre apie ją patylima, anot kipriečių, sveikiau apie ligą garsiai nekalbėti. Nepavadinčiau sveiku požymiu nei lietuvių saviplakos, žlugdančios pasitikėjimą savimi ir stiprinančios visuotinį neįgalumą, nei provincialaus kiprietiško

pasipūtimo, neleidžiančio pripažinti silpnybių, kurios, neišneštos į šviesą, įgauna latentines formas ir ilgai atsiliepiama ne tiek neįgalumu, kiek nemokšiškumu. Galvoju, kad nemokšiškumas geriausiai rimuojasi su atsainumu, žmogiškumo deficitu, kurio neįmanoma išvengti net saugiausioje Europos Sąjungos šalyje.

Sakoma, kad infliacija apninka ciklais – ji sustiprėja ir vėl susilpnėja. Sakoma, kad ji būna tyčinė, dirbtinė, sukurta masonų ar dar kokių nors įtakingų šetonų, tačiau, nepaisant jos ištakų, ji persmelkia mane negailestingai kaip žmogiška išdavystė ir neišgydomas nusivylimas, kaip tuštuma netekus artimojo. Ji persekioja kasdien smunkančia gyvenimo kokybe, už kurią mokame vis didesnes, karališkas, sumas. Karališkas užmokestis už plebėjiškas paslaugas. Plebėjiškas įžūlumas už karališką dosnumą. Milžiniškos pastangos už atpildo trupinius. Juodu darbu virtęs laisvalaikio auksas...

Pirmasis infliacijos požymis yra ne mažėjantis produktų krepšelis už tuos pačius pinigus, o didėjančios laiko sąnaudos siekiant išgyventi. Vis mažiau lieka lengvo ir beprasmio laiko, skiriamo mieliems niekam, ir vis daugiau „įprasmino“, asmenį suvartojančio, bet ne suvartojamo laiko. Galbūt galėtume tai pavadinti bendruomeninio laiko stoka arba laisvo laiko stygiumi, tačiau, ko gero, tai nykstanti mūsų laisvo laiko vertybė. Mes dažnai sakome, kad laikas yra viskas, nors dar nemokame matuoti laiko pinigais. Šitaip laiką matuoja kiti, ne mūsų kraštai. Mūsų kraštai tiek pinigų neturi. Mes matuojame laiką jėga – kada, kas ir ką, nes dar esame truputį idealistai ir norime būti savo teritorijoje vieninteliai stiprieji, gebantys save apginti. Nenorime, kad mus gintų kiti, ir gudraudami neišsileidžiame jokių kitoniškumo atmainų. Dažnai nemėgstame net „saviškių“, išvykusių gyventi svetur, o grįžtančiuosius tyliai pajuokiamo: „Ką čia tau veikti, Čarli?“ Kipre juos vadina „čarliais“, kad ir kokia būtų jų kilmė, lytis ir padėtis. Lietuvoje – nežinau, gal „išdavikais“?.. Mes puikiai suvokiame, kad išvykstantiems gyventi svetur tenka išgyventi ne kiek ne menkesnius sukrėtimus nei karo pabėgėliams. Pažeminimą, pergales, nuopuolius, šlovę – viską kartu. Tautiškas solidarumas reikalautų nestumti jų į tuos pačius išgyvenimus tėvynėje. Padorumas reikalautų, jei nebūtų infliacijos...

Dar galvoju (per daug galvoju; turbūt vienintelė sritis, kuri nepaiso ekonominių svyravimų, yra galvojimas – galvok, kiek nori), kad nuo infliacijos labiausiai nukenčia meilė. Ji nebijo skurdo, ji nesuteikia reikšmės turtui, tačiau ji nepakelia nuvertinimo. Nedrįstu teigti, kad meilė ir gailėstingumas mūsų kraštuose tapo dvasininkų privilegija, tačiau drįstu įtarti, kad kartais taip ir būna. Tai paprasta logika: jei sakome, kad laikas yra viskas, jei tikime, kad meilė gali viską, tai turėtume žinoti, kad meilė negali to, ko nėra. Nėra laiko meilei ir, jo neradę, esame priversti mylėti tik save. Tiesa, dažniausiai gyvenimas suteikia mūsų meilei kokią nors kryptį, ir mes mylime darbą, kūrybą, gyvūnelius, pinigus, daiktus... Tik ne žmones, panašius į mus. Neabejoju, kad mumyse gyvena meilė vaikams, sergantiems ir senstantiems artimiesiems, bet pagalvojusi, kokie mes toje meilėje vieniši, pradėdau įtarti, kad net ir ji – taurioji – yra gerokai iškandžiota vienatvės geluonies.

Opiusia mūsų, „naujųjų šalių“, problema yra žmogus, nespėjantis atsigauti ir sustiprėti nuo vienos infliacijos bangos iki kitos. Lietuvoje tas žmogus atrodo nelaimingesnis nei derėtų, o Kipre – atvirkščiai – laimingesnis nei reikia.

Skirtingas laimės matavimas nekeičia esmės. Mažų, paribiuose įsikūrusių šalių istorijos turi panašumų: nepraeina nė viena karta, ir į tuos kraštus kas nors pasikėsina, ir jie gina save kaip diogenai, turintys vienintelę aistrą – gintis. Nuo gynybos iki pasidavimo – akies mirksnis, ir pavargę gintis mes linkę ne pulti, o pasiduoti. Mes, naujieji Europos kraštai, gyvename nežmonišku ritmu, šuoliais – nuo vienos ribinės situacijos prie kitos. Nuo šito neretai kenčia mūsų žmogiškumas, iškeliauja užmarštin istorinės pamokos ir tikėjimas, ir mes rimtai imame žiūrėti tik į visokio plauko „pranašus“, pamiršę, kad be mūsų Europa neturėtų net kuklios Žmogaus teisių deklaracijos.

* Diogenai – dvigubos tapatybės žmonės, kilę iš mišrių santuokų: *dio* – du; *Genos* – giminė. Dėl jų gebėjimo suprasti kitą kultūrą senovės graikai patikėdavo jiems diplomatijos ir pasienio gynybos misiją.

[Dalia Staponkutė](#)

Autorės nuotraukos iš Ispanijos ir Kipro

“Pasaulio lietuvis”, 2014 m., nr. 09/531.